

תשובות הגר"ח (כת"י)

יתרו

ש. 'יתרו י"ח, ג' ד'. ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה. ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה. לכא' צ"ב לשם מה נחוץ לומר כאן כיצד הם שמותיהם והטעם לזה שנקראו כן, והרי לא מיירי כאן בענין לידתם. ואת"ל דזהו משום שעד כאן לא נאמר איך קראו לבן השני והטעם לשמו (כי רק גבי גרשום נאמר לעיל ב' כ"ב, ואילו גבי אליעזר לעיל ד' כ"ה לא נאמר) היא גופא קשיא למה זה לא נאמר שם.

ת. עדיין היו קטנים ובבית אמן ולא הי' ניכר שהם בני משה ששלח אותן לאמן.²

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דלכא' הי' צריך לקרוא לראשון אליעזר ולשני גרשום, והיינו כי כך היו הדברים קודם הקב"ה הצילו מחרב פרעה, ורק אח"כ הגיע אל ארץ נכריה. וצ"ב.

ת. א. בראשונה ... ולכן ... ... הצילני.

ב. עדיין לא הצילו משאר הגוים.

ש. יתרו י"ח ז'. ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האהלה. פרש"י וז"ל, וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה שנאמר והאיש משה עכ"ל, יש לשאול מה הראי' שמשה רבינו השתחוה ליתרו ממה דכתיב 'איש' לרעהו, שהרי גם שם דכתיב איש לרעהו אין הכונה רק שמשה שאל לשלום יתרו אלא הכונה שגם יתרו שאל לשלום משה שהרי כתיב וישאלו ל' רבים, וכיון שכן, מה הראי' ממה דכתיב איש לרעהו דמשה הוא זה שהשתחוה והלא גם שם דכתיב איש לרעהו אין הכונה דמשה הוא זה ששאל אלא הכונה שגם יתרו שאל והכא נמי נימא דגם יתרו השתחוה. וצ"ב.

ת. הקדים איש ואח"כ רעהו.

¹ע"ע תשובות לפרשת יתרו בספרנו תשובות הגר"ח ח"א תשובות פ' – פ"ה יעו"ש.

²אולי במקום תיבת ניכר היה כתוב 'זוכר'.

ש. בהנ"ל. יש לשאול דלכאורה פשטיה דקרא דכתיב איש לרעהו קאי רק על וישאלו, ולא על הנאמר קודם וישתחו וישק לו (דכך הוא משמעות טעמי המקרא, וגם דושתחו וישק לו הוא ל' יחיד ואילו וישאלו הוא ל' רבים ומבואר דאיש לרעהו לא קאי על הנאמר קודם).
ת. על הכל.

ש. בהנ"ל. עוד יש לשאול דלכאו' מה ק' איני יודע מי השתחוה למי, והרי פשטיה דקרא קאי הכל על משה כמ"ש ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו, דעד כאן הוא בל' יחיד ומשמע דעד כאן כל הנאמר הוא מתייחס למשה שעמו התחיל כמ"ש ויצא משה, ועל כרחך מבואר בפסוק בהדיא דמשה הוא זה שהשתחוה, ולמה נצרך לבאר זאת. (והמשך הפסוק מתייחס גם למשה וגם ליתרו כמ"ש וישאלו וגו' ויבואו וגו' בלשון רבים, אבל עד וישאלו, הכל קאי על משה וכנ"ל ולמה ק' איני יודע כו').

ת. א. הו"א שיצא יתרו והשתחוה.

ב. אולי על חותנו.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב מה שכבר הקשה בפירוש יונתן אהא דפרש"י מי הקרוי איש זה משה שנאמר והאיש משה, שהרי כמו כן הי' אפשר לומר זה יתרו שנאמר ויואל משה לשבת את האיש.

ת. כאן התחיל באיש.

ש. יתרו י"ח י'. ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. פרש"י וז"ל, אשר הציל אתכם מיד מצרים אומר קשה. ומיד פרעה מלך קשה. מתחת יד מצרים כו' היא העבודה עכ"ל, ויש לשאול למה כפל ואמר 'אשר הציל את העם' דלמה לא אמר 'אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה ומתחת יד מצרים', ומהו שוב אשר הציל את העם.

ת. שאר העם לרבות הערב רב.

ש. בהנ"ל. שוב עלה ברעיוני בעזה"י ליישב, דהלא שבט לוי לא נשתעבדו בשיעבוד מצרים, וכאן הרי דיבר יתרו אל משה, ולכן חילק ואמר אשר הציל 'אתכם' מיד מצרים ומיד פרעה והיינו גם את משה ושבט לוי וגם שאר העם שהיו כולם אצל אומה קשה ומלך קשה, ואח"כ הוסיף ואמר אשר הציל את 'העם' מתחת יד מצרים והיינו רק את 'העם' ולא 'אתכם' מהשיעבוד כי שבט לוי לא נשתעבדו. והאם נכון הוא.

ת. אולי.

ש. יתרו י"ח י"א. עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר זדו עליהם. יש להבין, דוכי מבלי הטעם של 'כי בדבר אשר זדו עליהם' לא ידע יתרו 'כי גדול ה' מכל האלקים', שהרי שום אלהים בעולם אינו יכול לעשות כלום וכ"ש קריעת ים סוף וכל ניסי יציאת מצרים, ולמה עצם קרי"ס ושאר הניסים לא לימד את יתרו כי גדול ה' מכל האלהים, ולמה הבין כן רק ע"י 'כי בדבר אשר זדו עליהם'. וצ"ב.

ת. זה עוד טעם.

ש. יתרו כ' ט"ו. וכל העם רואים את הקולות וגו'. איתא בספר הבהיר (עמ' נ"ו, אות מ"ח), כתוב אחד אומר (שמות יתרו כ' ט"ו) וכל העם רואים את הקולות, וכתוב אחד אומר (דברים ד' י"ב) קול דברים אתם שומעים, הא כיצד, בתחילה רואים את הקולות ומה ראו שבע קולות שאמר דוד, ולבסוף שמעו הדיבור היוצא מבין כולם כו'. וכתב מרן שליט"א בפ"י בהיר בשחקים בזה"ל: כתוב א' אומר, ר"ל שיש סתירה כ' א' אומר כי לא ראיתם כל תמונה וכ' א' אומר ותמונת ה' יביט ומבואר דכולן דבר א' כו', ע"כ. ויש לשאול בכוונת דברי מרן שליט"א: א. למה הביא מרן שליט"א את הפסוק כי לא ראיתם כל תמונה והרי הפסוק שאמר בפנים ס' הבהיר הוא פסוק אחר והיינו מה דכתיב קול דברים אתם שומעים 'ותמונה אינכם רואים זולתי קול' (ואף ספר הבהיר הביא רק רישא הפסוק מבלי סיפא הפסוק, והוא מוקשה, כי לפי מה שפירש מרן שליט"א עיקר דברי ס' הבהיר בא לבאר הסיפא דכתיב ותמונה אינכם רואים זולתי קול וכנ"ל).

ת. היינו הך.

ש. יתרו כ' ח'. זכור את יום השבת לקדשו. כתב בבעה"ט וז"ל, זכור. זה הפסוק שביעי ומתחיל בז' כו' עכ"ל, לכאן צ"ב דהלא הוא פסוק שמיני שבפרק כאן. (ושוב חשבתי בעזה"י דהכונה פסוק שביעי מתחילת עשרת הדברות (שזה מתחיל מפסוק ב' שבפרק) והאם זהו באמת כונת הבעה"ט).

ת. נכון.

ש. יתרו כ' כ"א. כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר במ' וגו'. יש לשאול, מה דכתיב 'ואת כל אשר במ' האם זה קאי רק על הים או גם על השמים והארץ. וכמו"כ השאלה היא בהא דכתיב (תהלים קמ"ו ו') עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר במ'. (והנה בנחמיה (ט' ו') כתיב, אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם וגו', ולכאן מדפירט הכא בנחמיה גבי השמים 'שמי השמים וכל צבאם' וכן גבי הארץ 'וכל אשר עליה' ולא קיצר ואמר את השמים והארץ הימים וכל אשר בהם, לכאן נילף מזה דמ"ש הכתוב בפ' יתרו וכן בתהלים את הים ואת כל אשר במ' זה קאי רק גבי הים ולא גם גבי השמים והארץ דאל"כ למה לא פירט הכתוב בפ' יתרו ובתהלים כדרך שפירט בנחמיה).

ת. על הכל בקצרה.

שו"ת על הפרשה, על סדר המסכתות:

ש. ברכות ה' א'. תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא כו'. הנה במ"ש מתנות טובות יש לשאול דהא סתם מתנה היא טובה ולמה הוצרך לומר מתנות 'טובות' נוכי שייך מתנה שאינה טובה, כי אם היא אינה טובה א"כ אי"ז מתנה כלל].

עוד יש לדקדק, במ"ש וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין, דלכאור' הול"ל ולא נתנן אלא כו', ומהו הדגש במ"ש 'וכלן' לא נתנן כו'.

עוד צ"ב, דכיון שניתנין רק ע"י יסורין א"כ איך קרי להו מתנות והרי מתנה היא דבר שמקבל בחינם ואילו כאן אי"ז בחינם רק ע"י יסורין הם.

ת. הוא רוצה בזה.

ש. בהנ"ל. האם שאלה קמא י"ל כך, דהנה כתיב שונא מתנות יחיה, וקאמר רשב"י דהכא הם מתנות כאלו שאינם מקצרים ימי האדם אלא אדרבה הם מאריכים ימי האדם דהנה בתורה תנן (אבות פ"ו) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר כו' יעו"ש דמייתי כמה מקראות, ותנן נמי באבות (פ"ב) מרבה תורה מרבה חיים, וכן בארץ ישראל כתיב בה (דברים) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ, ובהעוה"ב כתיב (ימרו) כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך וגו'.

ת. נכון.

...

ש. שבת י' א'. רב חסדא ורבה בר רב הונא יתבי בדינא כולי יומא הוה קא חליש לבייהו תנא להו רב חייא בר רב מדפתי ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכי תעלה על דעתך שמשעה יושב ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. פרש"י וז"ל, תנא כו' ולשון חלש לבייהו לשון תענית הוא שלא סעדו כל היום תנא להו חייא בר רב שאין צריכין לישב ולידון כל היום אלא מקצת היום ומה שאמר מן הבקר עד הערב מדרש הוא שחשוב הדבר כמעשה בראשית שנאמר בו ערב ובוקר עכ"ל, הנה מבואר מדברי הגמ', דמה שכתוב ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב, אין הכוונה שבאמת משה רבינו ישב לדון מהבוקר ועד הערב, שהרי א"כ תורתו מתי נעשית, אלא הכוונה היא, שמשעה רבינו ישב לדון רק מקצת היום [ויתכן גם שישב רק שעה אחת כמ"ש 'אפילו שעה אחת', ועכ"פ עד סוף שעה שישית כדלהלן בגמ'] ובשאר רוב היום עסק בתורה, ומה שכתוב בקרא הלשון 'מן הבקר עד הערב', ה"ז בא ללמד שכל הדין דין אמת לאמיתו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף

להקב"ה במעשה בראשית, אבל לא שמשה ישב לדון כל היום כולו שהרי א"כ תורתו מתי נעשית.

וצ"ב, דא"כ מה היתה טענת יתרו למשה על זה שהוא דן אותם מן בקר עד ערב וכמ"ש להלן מיניה (יתרו י"ח י"ד) 'וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב', והרי משה לא דן אותם מהבוקר עד הערב אלא רק מקצת היום וכנ"ל.

ת. המתינו כל היום.

ש. בהנ"ל. הנה להלן מיניה (יתרו י"ח י"ח) כתיב, נבל תבל גם אתה וגו' לא תוכל עשהו לבדך, ולכאור' מבואר דטענת יתרו למשה היתה על דבר זה שהוא דן לבדו, ולא על דבר זה שהוא דן אותם לבדו 'מהבוקר עד הערב' כי אם היתה טענתו גם על כך שהוא דן 'מהבוקר עד הערב' למה לא הזכיר זאת יתרו כאן, וזהו כהנתבאר בגמ' שלא דן מהבוקר עד הערב.

אך סוף סוף צ"ב דכיון שנתבאר שלא דן מהבוקר עד הערב א"כ מה טען יתרו (פסוק י"ד) מדוע אתה ישב לבדך וכל העם נצב עליך 'מן בקר עד ערב'. וצ"ב.

ת. מתעסק בזה כל היום.

...

ש. שבת ל"ד א'. אמר רבה בר רב הונא אע"ג דאמור רבנן צריך אדם לומר וכו' צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה. הנה כתיב (יתרו י"ט ג') ומשה וגו' כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ופרש"י שם וז"ל, כה תאמר כו' לבית יעקב אלו הנשים תאמר להם בלשון רכה ותגיד לבני ישראל ענשין ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשים כגידין עכ"ל, והשתא כיון שכן לכאור' צ"ב מהו 'אע"ג' דאמור רבנן צריך אדם 'לומר' וכו' צריך למימרינהו 'בניחותא', והרי רבנן אמור צריך אדם 'לומר' ו'לומר' גופיה פירושו בניחותא וכמ"ש כה 'תאמר' לבית יעקב שפירושו לומר בלשון רכה ולא בלשון קשה, ומהו 'אע"ג', שהרי זה גופא מה שאמור רבנן כמ"ש צריך אדם 'לומר' כו'. וצ"ב.

ת. רכה דרכה.

...

ש. יומא ד' ב'. רבי יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא³ כו' והא איסתלק ענן מיששה. לכאור' צ"ב מדפרש"י בתענית כ"א ב' דלא נסתלקה שכינה מההר מלוחות ראשונות עד לוחות אחרונות ביוה"כ⁴ ואילו הכא קאמר והא איסתלק ענן מיששה.

ת. א. לא נסתלק לגמרי.⁵

ב. כמדומה שהתוס' דנו ע"ז.⁶

³ע"ע בתשובות להלן אבות דרבי נתן.

⁴ואף לאחר מכן עד שהוקם המשכן כמ"ש רש"י שם.

⁵וכדאמרי' לעיל ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה. וכן מבואר נמי בתוספות ישנים דכ' וז"ל [בתו"ד] ואע"פ שעד שלא הוקם המשכן היתה שכינה מצויה, לא היה ענן כבוד כל כך כמו אותן ששת ימים דלפני מתן תורה כו' עכ"ל.

ש. יומא שם. אמר לך ר' יוסי הגלילי ארבעין דהר בהדי ששה דפרישה. הנה לפי' נמצא דהי' במרום [כהלשון דגמ' שבת פ"ח ב',⁷ וכן] דשרה עליו הדיבור [כהלשון בריש אבות דר"נ] רק ל"ד יום ולילה, ולא ארבעים, כי הרי ו' היו בשביל המירוק,⁸ ועד שלא נשלמו ו' ימי המירוק לא הי' במרום כי עדיין לא הי' כמלאכי השרת.⁹ ולכא' קצת צ"ב.

ת. א. המירוק בכלל אלו הי'.

ב. לא נחשב בכלל.

...

---

⁶היינו התוספות ישנים הנ"ל יעו"ש.

⁷הכי אמרי' שם, ואריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא כו' יעו"ש. ואמנם מגמ' זו דשבת פ"ח ב' דמייטין אולי אין להק' כי יתכן שהיה זה בשני בסיון [כמ"ש סוכה ה' א' וא' עלה משה למרום והכתיב ומשה עלה אל האלקים, וברש"י יתרו י"ט ג' פירש דומשה עלה אל האלקים היה בב' בסיון] ולא בכל הארבעים יום, מיהו דבר זה שהיה במרום כל הארבעים יום מבואר הוא בגמ' להלן שם שבת פ"ט א' דאמרי' ואריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמר להם לישראל לסוף ארבעים יום אני בא כו'.

⁸מש"כ כאן דו' ימים אלו היו בשביל המירוק, היינו לפי רבי נתן דס"ל כר"י הגלילי שהששה ימים הי' אחר עשרת הדברות. (וכל מה שהגמרא דידן הביאה מברייטא זו תניא כותיה דריש לקיש היינו משום שלגמרא היה הגירסא כלפינו בגמרא 'רבי נתן אומר' דהיינו דפליג גם על ר' יוסי הגלילי, ובמאי פליג, בהכרח דר' יוסי הגלילי לומד מסיני דין פרישה דכהן גדול דידן, ורבי נתן סובר שאינו כלל מדין פרישה, אלא הוא דבר מיוחד שהיה אצל משה רבינו שהוא למרק כו', אבל לפי הגירסא שלפנינו באבות דרבי נתן שכתוב 'אמר רבי נתן' לכאורה אין ראייה לגמרא דידן שר' יוסי הגלילי מדין פרישה קאמר ואם כן אין לפי גירסא זו אלא ראייה לר' יוחנן שפרישה דכהן גדול דידן אינו נלמד מסיני).

⁹כדאמרי' לעיל רבי נתן אומר לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתייה שבמיעוי' לשומו כמלאכי השרת' [וכמ"ש נמי בריש אבות דרבי נתן יעו"ש].

¹⁰היינו דמה שאמרו שהיה 'במרום' ה"ז כולל את ששת ימי המירוק, כי אף שלא היה ממש במרום כל הארבעים יום, שהרי ו' ימים מתוכם היה עדיין רק על ההר [כמ"ש ויכסוהו הענן ששת ימים], ורק אח"כ עלה למרום [כמ"ש ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן וכו'ל], מ"מ כלפינו גם באותם ו' ימי המירוק כשהיה על ההר ה"ז חשיבא שהיה במרום מאחר שלא היה ככל שאר בני אדם הנמצאים בעוה"ז, שהרי היה בהר עם השכינה וכדכתיב (כי תשא ל"ד כ"ח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה וגו', ואף שהי' עם השכינה בו' ימים אלו מ"מ עדיין לא נכנס למחנה שכינה שלשם נכנס אחר ו' ימי המירוק לשאר ל"ד ימים וכדמשמע ברש"י ד' ב' ד"ה למרק כו', ולכא' הוא מוכרח ג"כ מדברי הגמ' גופא כי אם לא כן היכן הי' הפרישה אליבא דרבי יוסי הגלילי דמיניה מייית' תניא כוותיה דריש לקיש, וממילא אתי שפיר מה דאמרי' דהיה במרום אף שבו' ימי המירוק הי' רק על ההר וכו"ל.

[ומה שאמרו שעלה משה למרום, איתא בסוכה ה' א' דהיינו שהיה למטה מעשרה טפחים העליונים הסמוכים לשמים, כפי שבאר שם בחתם סופר יעו"ש], והיינו, שבו' ימי המירוק היה 'בהר' עם השכינה, ולשאר ל"ד ימים שאח"כ עלה 'למרום' פי' ללמטה מ' טפחים הסמוכים לשמים וכו"ל.

ומה שאמרו בשבת פ"ח ב' שהמלאכים אמרו מה לילוד אשה 'בינינו' דמשמע שהיה ממש בין המלאכים ולא רק למטה מ' טפחים הסמוכים לשמים, כבר תירץ לן מרן שליט"א זאת להלן סוכה ה' א' דכלפי המלאכים היה נחשב שמשה רבינו נמצא ביניהם יעו"ש.

והנה בסוכה שם פריך ולא עלו משה ואליהו למרום והכתיב ומשה עלה אל האלקים כו' ומשני למטה מעשרה כו' אישתרבו' אישתרבו ליה כסא עד עשרה ונקט ביה יעו"ש, והנה מה דקאמר בסוכה שם וכן בשבת פ"ח ב' שעלה משה 'למרום' חזין דיליף ממה דכתיב ומשה עלה אל האלקים, ולכא' צ"ב למה מייית' דווקא לפסוק זה והרי איכא כמה פסוקים שעלה משה להיות עם ה' בהר, ולהנתיבאר לעיל אתי שפיר והיינו כי מה שכתוב שהיה בהר ה"ז מתייחס גם כלפי ו' ימי המירוק וכו"ל ועל כרחך דכשכתוב ומשה עלה אל האלקים הכוונה שעה למרום וכו"ל (וקצת משמע כן מדכתיב ומשה עלה אל 'האלקים' ולא כתיב אל ההר כמו בכל הפסוקים). אלא דמ"מ צ"ב שהרי פסוק זה דומשה עלה אל האלקים כתיב לענין אותן ששה ימים שקודם מתן תורה שבהם עלה וירד בהשכמה להזהיר על מצות פרישה מהאשה ומצות הגבלה מההר, וכדפרש"י שם (יתרו י"ט ג') וז"ל, ומשה עלה. ביום השני כו' עכ"ל יעו"ש, ואיך עלה למרום מבלי פרישה לרבי יוסי הגלילי ומבלי מירוק לרבי נתן, וצ"ב.

¹¹היינו לא נחשב בכלל, והיינו, דנהי שכתוב שארבעים יום וארבעים לילה לא אכל ולא שתה מ"מ [לכא' לא מצינו כתוב מפורש שהיה 'במרום' כל הארבעים יום ולילה וכו"ל בתשובה קודמת.

ש. ¹² שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: אבות דרבי נתן א' א'. משה עלה בענן כו' רבי עקיבא אומר וישכן כבוד ה' מר"ח ויכסהו הענן ששת ימים להר ולא למשה ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן משה וכל ישראל עומדים ולא בא הכתוב אלא לחלק כבוד למשה אמר רבי נתן מפני מה נתעכב משה כל ששת ימים ולא שרה עליו דיבור בשביל שימרק אכילה ושתייה שהיה במיעיו עד שיתקדש ויהא כמלאכי השרת כו'. ולכא' צ"ב כך, דלפי"ז נמצא דמלבד מ' יום ומ' לילה בהיותו בשמים שלא אכל ולא שתה, מלבד זה, עוד לא אכל ולא שתה ו' יום קודם, וא"כ נמצא דסה"כ מ"ו ימים ולילות לא אכל ולא שתה, וכיון שכן, למה אמר משה רבינו ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, והרי זה הי' מ"ו ימים ולילות והול"ל ארבעים וששה יום וארבעים וששה לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי. וצ"ב. ומרן שליט"א השיב (הודפס בס' תשובות הגר"ח ח"ב תתק"א) בזה"ל: **הכונה לא הי' בתוך מעיו**. ע"כ. ובפשוטו כונת מרן שליט"א דמה שאמר משה רבינו ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי היינו שבמ' יום ולילה אלו כבר לא הי' בתוך מיעיו אכילה ושתייה כלל ומשא"כ ו' ימים שקדם להם עדיין הי' במעיו אכילה ושתי' שאכל ושתה לפני ו' ימים אלו.

והנה בלמדנו עתה מסכתא יומא חשבנו לומר לו"ד מרן שליט"א, דלכא' ק' מעיקרא ליתא, והיינו, להנתבאר שם דף ד' ע"ב דרבי נתן ס"ל כרבי יוסי הגלילי דששה ימים אלו היו לאחר עשרת הדברות וששה ימים אלו היו מתוך הארבעים יום כדקאמר שם אמר לך ריה"ג ארבעין דהר בהדי ששה דפרישה, וכיון שכן, אי"ז נכון שהיו ו' ימים מלבד מ' יום (ושלפיכך הקשינו דא"כ היו מ"ו יום כו' וכו"ל) אלא שלעולם היו רק ארבעים יום והששה ימים היו מתוכם. (אלא דבאדר"נ לא נתפרש דבר זה דרבי נתן ס"ל כריה"ג, ולפיכך הקשינו כנ"ל, וע"ז באה תשובת מרן שליט"א הנ"ל, אבל להנתבאר בבבלי לכא' אתי שפיר).

ת. א. על ההר לא עלה.

ב. יפה.

....

ש. יומא כ"ח ב'. ומאי קושיא ודילמא כותלי בית המקדש בשש ומחצה משחרי משום דלא מכווני טובא. ¹³ יש לשאול למה בנו כך את הכותל.

ת. הכל בכתב. ¹⁴

ש. בהנ"ל. האם נאמר (באיזה מקום) כמה היה שיפועו.

ת. כפי המדה. ¹⁵

¹² עיין תשובות נוספות למסכת אבות דרבי נתן בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתק"א - תתקל"ו.

¹³ פרש"י וז"ל, דלא מכווני. לא הוו זקופים בצמצום ולפי שהחומה היתה רחבה מלמטה והולכת ומתקצרת ועולה ולפיכך אין חודו של שפת עוביו למעלה מיצל על זקיפתו להשחירו עד שתימשך חמה למערב עכ"ל, וכן פרש"י בפסחים ה' א' וז"ל דלא מכווני. רחבין תחתיהן 'מאד' ולא משחרי עד שש ומחצה עכ"ל.

¹⁴ היינו כדכתיב (דהי"א כ"ח י"ט) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית. (וע"ע בספרנו תשובות הגר"ח ח"א תשובה תשע"ג).

ש. בהנ"ל. למה בשביל שהכותל ישחיר היה צריך להיות 'חצי שעה' (דהיאך הוא החשבון בזה).

ת. שיכירו.¹⁶

...

תשובות הגר"ח (כת"י)

על שו"ע או"ח ומשנה ברורה

(כאמור מכבר, לבקשת מרן שליט"א, אין לסמוך ע"ז למעשה)

תשובות לפורים

ש. או"ח תרצ"ב. כתב המושג"ב ריש סי' תרצ"ב וז"ל, ונכון לכוין בברכת שהחינו גם על משלו"מ וסעודת פורים שהם ג"כ מצות ויודיע זה להש"ץ המברך דבעי כונת שומע ומשמיע עכ"ל, וצ"ע וכי מפני שהמשמיע צריך לכוין להוציא את השומעים צריך הוא לכוין ולידע עבור אלו מצות הם יוצאים בברכתו, ולמה אין די שיכוין להוציאם בהברכה, וכל אחד יצא בה כפי רצונו וענינו.

ת. סתמא אין זה ידוע לרבים שיש לברך גם על משלוח מנות וסעודת פורים.

---

¹⁵ היינו שלא נאמר בהדיא מידת השיפוע, אלא מידת השיפוע היתה לפי הצורך, שצריך למעט במשקלם של האבנים לפי מידת העובי של הכותל ומידת הגובה של הכותל, שכותל במידה כזו של עובי ובמידה כזו של גובה, היה צריך שמשקל האבנים לא יעלה על סך מסוים, ולכן מלמטה עשאוהו בעובי שהיה אמור הכותל להיות, ולמעלה הצרו את הכותל באופן שהכותל בכללותו לא יהיה כבד יותר מהכובד הראוי לו, שאם לא היו מצירים את הכותל למעלה לא היה מחזיק מפני הכובד, וכמבואר בבא בתרא ג' א' דאמרי' למימרא דבגזית כל ד' אמות גובה אי הוה פותיא חמשא קאי אי לא לא קאי כו', יעו"ש. (והנה כל זה הוא לפירוש רש"י וכן"ל, אבל עי' תוספות ישנים שפירשו הגמ' באופן אחר).

¹⁶ היינו שרק אחר חצי שעה הכירו את השחרורית בכותל הבית המקדש, שלפי מציאות הכותל לא הושחר הכותל בפחות מחצי שעה ממתי שהחמה בראש כל אדם, ואף שהחמה כבר התחילה לנטות למערב מ"מ לפי מציאות הכותל שהי' שם לא הי' שחרורית על הכותל רק אחר חצי שעה ממתי שהיתה בראש כל אדם. [הנה בגמ' כאן נתבאר כיצד ידעו בבית המקדש מתי הוא חצות היום, ולענין איך ידעו שם מתי הוא חצות הלילה עי' בספר 'אשיחה' ח"ב (ברכות ב' א') ששאל בזה"ל: יש הרבה קרבנות שזמנם עד חצות לילה, צ"ב היאך ידעו בבית המקדש מתי חצות, והשיב לו מרן שליט"א בזה"ל: וי"ל שהי' תלוי שם כינור כדאמר בברכות ג' א' כינור הי' תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות לילה עומד ומנגן מאליו ע"כ. ואמנם עי' גור אריה למהר"ל מפראג זצ"ל (יתרו י"ט י"ג) דכתב דכנור זה שניגן היה רק אצל דוד המלך וז"ל שם (לקראת סוף הדיבור): וכן הכינור של דוד ולא היה כנור כמו שאר כנור שאם היה כמו שאר כנור מאי רבואת אבל כנור זה היה מיוחד לדוד שהיה לו הכנור למעלה עליונה מורה על עצם מעלתו לכך אמר בו שהוא יודע נגן ומאחר שהיה לו הכנור למעלה אלקית היה הכנור של דוד דבר שלא בטבע עכ"ל יעו"ש].

ש. או"ח תרצ"ד. מחצית השקל. בן א"י הנמצא בחו"ל האם צריך ליתן מטבעות הזכר למחצה"ש לפי המטבע של חו"ל או לפי המטבע של א"י. וכן בהיפוך בן חו"ל הנמצא בא"י איך יתן.

ת. במקום שנמצא עתה.

ש. בהנ"ל. כתב הרמ"א (סי' תרצ"ד ס"א) וז"ל, ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מבין כ' ולמעלה עכ"ל וכתב במשנ"ב (ס"ק ה') וז"ל, מבין כ' ולמעלה. זהו לדעת ר"ע מברטנורא אבל התוי"ט כתב שהפוסקים חולקים וס"ל דמבין י"ג ולמעלה שהוא בכלל איש חייב במחצית השקל וא"ר כתב דכל זה רק מדינא אבל המנהג הוא ליתן אפילו בעד בניו הקטנים ואשה מעוברת בעד ולדה איתא במשנה כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק עכ"ל, ויש לשאול דאב שהתחיל לנהוג כן והוא בן א"י ונמצא בחו"ל האם צריך ליתן גם עבור אשתו ובניו לפי מטבע של חו"ל כי יכול לטעון ולומר שאילו הי' יודע שיזדמן לחו"ל ויצטרך ליתן כ"כ הרבה (כי בחו"ל [עכ"פ באמריקה] ערך המטבעות הוא כפול כמעט פי ארבע משל א"י, כיום עכ"פ¹⁷) לא הי' מתחייב גם עבור כל בני ביתו. (והשאלה היא באופן שאינו יכול להודיע לבני ביתו שיתנו בעד עצמם בא"י, כי לכאור' בפשוטו אם יאמר לבני ביתו שיתנו הם לכאור' אזלינן בתר מקום נתינה דידהו, ולכן השאלה הנ"ל באופן שלא יכול לומר לבני ביתו וכו"ל).

ת. יתנה מפורש שלא יתן כ"א כפי המקום.¹⁸

ש. עוד בהנ"ל. קטן שאביו נתן עליו מחצית השקל, ואביו נלב"ע ל"ע, האם חייב או צריך להמשיך ליתן, דאולי י"ל שהבן מצד עצמו לא הי' מתחייב כן (וגם לא הי' יכול להתחייב כיון שהוא קטן והכל הי' שייך לאביו) וא"כ מה שאביו עשה עבורו אי"ז מחייב אותו להמשיך לנהוג כן. ויל"ע. (ושו"ר דזהו פלוגתא דהרע"ב והתוי"ט בשקלים פ"א מ"ג, והאם נתבאר כמי קיי"ל, ובתוי"ט תמה על הרע"ב שם).

ת. ראוי שיתן.

ש. בהנ"ל. האם הבן הגדול או האשה מחוייבים ליתן עבור כל בני הבית כשהאב הי' נוהג ליתן בעד כל בני ביתו, ועכ"פ עבור בני הבית הגדולים. [שאלה קודמת היא עליו עצמו, וכאן השאלה על בני הבית].

ת. כנ"ל.

ש. מתנות לאביונים. נשאלתי. האם במתנות לאביונים גם יש המעלה המבוארת בצדקה שלא ידע המקבל מי הוא הנותן, דמצד א' י"ל דה"ז צדקה ומאידך י"ל דמתנות לאביונים ה"ז דומיא

¹⁷שנת ה'תשע"ג.

¹⁸לכאור' עדיין השאלה קיימת במי שלא התנה, ויל"ע.

דמשלוח מנות 'איש לרעהו'. (ול' השע'ת סי' תרצ"ה ס"ק ט', דמתנות לאביונים 'דרך צדקה' כו'. ובמשנ"ב סי' תרצ"ד ס"ק ג' משמע שאי"ז כצדקה, לכאור').

ת. כאן צריך דווקא לדעת.^{19 20}

ש. בן א"י הנמצא בחו"ל האם צריך ליתן לפי ערך הפרוטה או הכדי סעודה (כמבו' במשנ"ב סי' תרצ"ד ס"ק ב') של חו"ל (שהוא יותר משל א"י).
ת. כן.

ש. בהנ"ל. באופן הפוך, בן חו"ל הנמצא בא"י האם צריך להוסיף וליתן לפי ערך הפרוטה או הכדי סעודה (כמבו' במשנ"ב שם) של חו"ל, או די שיתן לפי ערך הפרוטה או הכדי סעודה של א"י.
ת. כנ"ל.

ש. נמצא בחו"ל ואוסף ביום הפורים כסף עבור הוריו הנמצאים בא"י, האם בכדי שיהי' 'בו ביום' סגי במה שמודיע לאביו שנאספו עבורו כך וכך ממונות. (ויש להסתפק בזה, כי מצד א' אולי לא מהני הודעה וכ"ש להקנות לאביו בקנין והיינו משום שלכתחילה צריך שיהיו 'מעות שיוכל להוציא בפורים' כממבו' במשנ"ב סי' תרצ"ד ס"ק ב') ומאידך אולי אי"צ אפי' להודיע וכ"ש להקנות מטעם שזכין לאדם שלא בפניו ויל"ע).
ת. כן (כי יכול ללוות ע"ס זה).

ש. בהנ"ל. באופן שאמו נמצאת ג"כ בחו"ל, אם מהני הודעה, האם סגי להודיע לה או שצריך להודיע דווקא לאב הנמצא בא"י (ובאופן שא"א ליתן הכסף בידים לאמא, שאם יכול ליתן לאמא לכאור' ודאי מהני).
ת. כנ"ל.

---

¹⁹ ערש"י בביצה ט"ז א' בד"ה צריך דכתב שם וז"ל, צריך להודיע את אמו. לעשות לו אות וסימן שאם יאכלנו קודם שיבא לאמו תראה את האות ותשאלנו מי עשה לך כך והוא יאמר פלוני וגם נתן לי פת 'ומתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם ותרבה חבה ורעות בישראל' עכ"ל. והכא נמי י"ל דזהו הענין והיינו שע"י שידע מי זה שנתן לו מתנה [מתנות לאביונים] ידע שהוא אוהבו ותרבה חבה ורעות ביניהם, והרי זה דומיא דמשלוח מנות איש לרעהו' שהמשלוח מנות גורם לריעות. ואמנם חכ"א העיר מדאיתא במגילה...

²⁰ ומהגראי"ש גריינימן שליט"א אמר לן דאביו מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל ג"כ נשאל שאלה זו אם כששלוח משלוח מנות מבלי שידע המקבל מי הוא השולח האם יוצא יד"ח משלוח מנות, והשיב: כן, יוצא יד"ח, כי יש בזה שמחה. (ולא זכור אם הגר"ח זצ"ל אמר תיבת 'שמחה' או תיבה אחרת כגון 'מרירות' וכדו'). ובנו מורינו הגראי"ש שליט"א ביאר לן, דזהו כמו שיבוא ראובן שאינו מכירו לשמעון כלל ויתן לו ראובן לשמעון משלוח מנות, שודאי זה יעשה שמחה לשמעון בכך שרואה שיש מי שחושב עליו ואע"פ שאינו מכירו מ"מ עצם הדבר שרואה שמעון שיש מי שחושב עליו ואיכפת לו ממנו זה כבר גורם לו שמחה, עכ"ד.

ש. בהנ"ל. בענין שאלה הנ"ל. אי סגי להודיע לאב הנמצא בא"י, האם צריך להודיעו לפני השקיעה של א"י או"ד אפשר ומהני להודיעו גם לפי השקיעה של חו"ל דהיינו להודיעו כשאצלו כבר נגמר הפורים.

ונפק"מ, לכאורה, דאי נימא דצריך להודיעו דוקא לפי השקיעה של א"י, א"כ שוב אין מה להמשיך לאסוף עבורו 'מתנות לאביונים' בחו"ל כי אצלו כבר נגמר הפורים (ואמנם באופן שהאמא נמצאת בחו"ל אולי כן יש עדיין מה לאסוף כי אצלה עדיין זהו פורים).

ת. א"צ שום דבר.

ש. בענין הנ"ל. יש לשאול ג' שאלות: א. הנותן מתנות לאביונים בחו"ל, לעני מא"י, בזמן שבא"י כבר עבר יום הפורים ובחו"ל הוא עדיין יום הפורים, האם קיים בזה מצות מתנות לאביונים. ב. האם צריך העני לקבל בזמן שעדיין אצלו יום הפורים או כיון שאצל הנותן הוא יום הפורים א"כ יכול ליתן לאביון שאצלו כבר עבר יום הפורים. ג. האם פרוז יכול ליתן לאביון מוקף ב"ד, וכן האם מוקף יכול ליתן לעני פרוז בט"ו.

ת. יתן בזמן החיוב ויתקבל בזמן החיוב.

<< נשמח מאד מאד להערות הארות וביאורים לתשובות מרן שליט"א הנ"ל.

<< מצורף קובץ נוסף של חידו"ת על פרשת יתרו מתוך ספרנו מאור אהרן שי"ל בשנת תשס"ט, ונשמח להערות והארות בס"ד.

<< אפשר בס"ד להשיג אצלנו במייל את ספרי התשובות שכבר הודפסו בס"ד ושאר ספרים אי"ה.

<< ניתנת הרשות ואף מצוה גדולה היא למי שיש בידו וברשותו האפשרות להעביר הלאה את התשובות לכל מאן דבעי, אם ע"י אימייל ואם ע"י שידפוסו, הכל כדי לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולציין כתובתו ע"מ שאם יהיו הערות והארות יוכלו לשולחם אלינו בעזרת השי"ת.

בברכה מרובה, אהרן בן הגאון הגדול רבי יעקב הלוי שליט"א גרנדש,

חזון איש 2/2 ת"ד 3096

זכרון יעקב, ארץ ישראל, פל': 0548408381